Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 130 / 2024 vp

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä käsittelevästä hallituksen esityksestä.

Ihmisoikeusliitto kannattaa hallituksen esitystä, jonka mukaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia (1015/2005) muutettaisiin siten, että lähisuhdeväkivaltaa ei enää saisi sovitella.

## Kansainvälisten ihmisoikeuksia valvovien elimien suositukset

Lähisuhdeväkivalta on ihmisoikeusloukkaus, jolta valtion tulee suojella kansalaisiaan. Suomi on saanut useita huomautuksia lähisuhdeväkivallan sovittelusta kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä. Sekä YK:n naisten oikeuksien sopimus (CEDAW) että Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva Istanbulin sopimus näkevät naisiin kohdistuvan väkivallan rakenteellisena naisten syrjintänä ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden ilmentymänä.

CEDAW-komitea on huomauttanut Suomea useaan otteeseen lähisuhdeväkivallan sovittelun yleistymisestä ja vaatinut loppupäätelmissään v. 2022 Suomelta selvitystä sovittelun käytännöistä. Sovittelu saattaa komitean mukaan aiheuttaa lähisuhdeväkivaltaa kokeneille uudelleen uhriutumista.

Istanbulin sopimuksen selitysasiakirjassa puolestaan todetaan, että lähisuhdeväkivallan uhrit eivät ole tekijän kanssa tasaveroisessa asemassa vaihtoehtoisissa riidanratkaisuprosesseissa, kuten sovittelussa, johtuen väkivallan aiheuttamasta haavoittuvuudesta. Sopimus edellyttää, että uhria ei pakoteta sovitteluun. Sopimusta valvova GREVIO-komitea muistutti Suomea v. 2020 siitä että toistuvan lähisuhdeväkivallan sovittelu on kiellettyä.

Viimeisimmät sovittelua koskevat suositukset Suomelle ovat keväältä 2024. YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaista yleissopimusta valvovan CAT-komitean mukaan lähisuhdeväkivaltatapauksissa syytteen nostamiselle tulisi antaa etusija sovintomenettelyyn nähden. YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa yleissopimusta valvova ihmisoikeuskomitea puolestaan ilmaisi huolensa siitä, että toistuvaa väkivaltaa ohjataan Suomessa edelleen sovitteluun.

## Sovittelu ylläpitää kunniaan liittyvää väkivaltaa

Ihmisoikeusliitto on tehnyt yli 20 vuotta työtä kunniaan liittyvän väkivallan torjumiseksi Suomessa. **Keskitymme lausunnossamme lähisuhdeväkivallan sovitteluun kunniaan liittyvän väkivallan näkökulmasta.**

Ihmisoikeusliitto katsoo, että kunniaan liittyvä väkivalta kuuluu niihin väkivallan muotoihin, jotka tulisi aina rajata sovittelun ulkopuolelle. **Kunniaan liittyvä väkivalta kytkeytyy vahvasti seksuaalimoraaliin ja ajatukseen siitä, että uhri ”ansaitsee” rangaistuksen saatettuaan perheen, suvun tai muun yhteisön kunnian kyseenalaiseksi omalla käytöksellään**. Koska kunniaan liittyvä väkivalta alkaa usein jo uhrin lapsuudessa erityisesti rajoittamisena, kontrollointina sekä vakavimmillaan eriasteisena pakottavana kontrollina, uhrin ja tekijän välinen valta-asema on poikkeuksellisen selvä. Uhri saattaa itsekin pitää itseään ainakin osasyyllisenä tilanteeseen. Kunniaan liittyvälle väkivallalle on tyypillistä myös se, että siitä ei kerrota ulkopuolisille. **Kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä tulee siten suhtautua hyvin kriittisesti uhrin mahdollisesti antamaan suostumukseen osallistua sovitteluprosessiin, mikä on sovittelun edellytys.**

Koska kunniaan liittyvä väkivalta on luonteeltaan yhteisöllistä, yksittäisen väkivaltaisen teon tekijä olla hyvin pienessä roolissa väkivallan kokonaiskuvassa. Tällöin esimerkiksi tilanne, joka näyttäytyy veljen ja siskon välisenä kahnauksena, voikin todellisuudessa olla osa laajempaa uhriin omien perheenjäsenten taholta kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa. Kunniaan liittyvässä väkivallassa tekijästä saatetaan päättää yhteisön sisällä, jolloin tekijäksi saattaa valikoitua esimerkiksi uhrin veli. Toisaalta kunniaan liittyvän väkivallan tekijät eivät välttämättä kuulu uhrin lähipiiriin, vaan saattavat olla esimerkiksi kaukaisempia sukulaisia. **Tämän vuoksi on tärkeää, että lakiin kirjattaisiin, että kunniaan liittyvän väkivallan sovittelu on aina kiellettyä, riippumatta siitä, ovatko tekijä tai tekijät ja uhri varsinaisesti läheisessä suhteessa.**

Kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu usein maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin, joilla ei välttämättä ole tietoa Suomen oikeusjärjestelmästä. Siksi, sekä vahvan yhteisöllisen paineen aiheuttaman pelkotilan vuoksi, uhri saattaa antaa suostumuksensa sovitteluun vastentahtoisesti ajatellen, että hänellä ei ole muita vaihtoehtoja. **Sovittelu vahvistaa sekä uhrin että tekijän kokemusta siitä, että uhri on omalla toiminnallaan aiheuttanut väkivallan**. Sovittelu ei lopeta kunniaan liittyvää väkivaltaa, vaan saattaa pikemminkin ylläpitää ja lisätä sitä.

Sovittelun ei voida katsoa koskaan olevan kunniaan liittyvän väkivallan uhrille turvallista ja hyödyllistä eikä EU:n uhridirektiivin artiklan 12 mukaan uhrin edun mukaista.

## Lähisuhdeväkivallan torjumisen resursoinnista huolehdittava

Hallituksen esityksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun käytettiin vuosina 2019–2022 noin miljoona euroa vuodessa. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelun lopettamisesta säästyvät resurssit säilyisivät sovittelutoimistoilla ja ne käytettäisiin jatkossa erityisesti nuorten tekemien rikosten sovitteluun. On myönteistä, että sovittelutoimistojen resurssit

voidaan käyttää sen tyyppisten riita- ja rikosjuttujen sovitteluun, johon ne paremmin soveltuvat ja jossa ne eivät aiheuta uudelleen uhriutumista, kuten lähisuhdeväkivallan sovittelussa.

Samalla on todettava, että lähisuhdeväkivaltarikosten uhrien palvelut ovat todella aliresursoituja eikä niitä ole yhdenvertaisesti kaikkialla saatavissa. Hallituksen tulisikin kiinnittää huomiota hyvinvointialueilla lähisuhdeväkivallan uhrien yhdenvertaiseen ja riittävään palvelutarjontaan sekä lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn sen ohella, että rikosprosessit tutkitaan asianmukaisesti.

Helsingissä 12.11.2024

Lisätietoja:

Johanna Latvala
Sukupuolistuneen väkivallan vastaisen työn asiantuntija
johanna.latvala@ihmisoikeusliitto.fi
+358 44 7061447